

nad barvnim niansiranjem in tematičnim koloritom in prijazna pripoved nad turobno. Predstavitev stvarnih ilustracij ni bila dovolj premišljena, prav tako ne ilustracije v knjigi *Leteča riba*. Delež

slovenske ilustracije na BIB-u 2005 žal ni dosegal nivoja 6. slovenskega bienala 2004/2005.

Maruša Avguštin

MORJE PESMI ZA OTROKE

Ob jubilejnem rojstnem dnevu Miroslava Košute

Čeprav so intimni zapisi o ustvarjalcih običajno neposrečeni, kaj šele zanimivi, tokrat ne gre drugače, kot da za hip odstrem tudi to plat. Naj mi bo to uvodoma dovoljeno, saj je celotno besedilo poklon imenitnemu mladinskemu pesniku ob življenjski obletnici, pa tudi zato, ker je Miroslav Košuta v nekem delčku tako pomembno in dobrodejno vplival name osebno. Kmalu za tem, ko sem začela z delom v knjižnici, se je napletlo tako, da sem z njim pripravljala pogovor, namenjen otrokom. To je bil zame izziv, saj sem na novem delovnem mestu to počela prvič, literarni večer za otroke pa sem vodila sploh prvič. Tudi s poezijo se do tedaj nisem še nikoli srečala na tak način. Moj gost je najbrž začutil to stisko, a sva zaradi njegove prijaznosti in pretanjenih odgovorov pričarala prav lep večer, v katerem so uživali otroci in odrasli, jaz kot njegova gostiteljica, najbrž pa tudi on sam.

Ustvarjanje in delovanje Miroslava Košute obsega kar nekaj področij, ki jih je težko strniti. Naj najprej omenim tisti segment, v katerem sem ga sama spoznala najprej: pisanje besedil za popevke v času, ko je doživljala svoj razcvet, besedila zanje pa so med drugimi prispevali Gregor Strniša, Janez Menart, Svetlana Makarovič in drugi.

Področje, ki ga nikakor ne moremo obiti, je tudi prevajanje, velik del svojega

življenja pa je Košuta posvetil gledališču, sprva kot dramaturg, nato pa kot umetniški vodja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu. Kako zanimivo bi bilo vzeti pod drobnogled ta del Košutovega udejstvovanja, a tokrat se moramo zadovoljiti le s preprosto ugotovitvijo, da vseh dvajset let, kolikor jih je posvetil gledališču, še zdaleč ni bilo srečnih: »Kljub temu da mi je bilo obljubljeno mesto ravnatelja /.../, se to ni zgodilo, saj se je prejšnji ravnatelj /.../ vrnil v gledališče, meni pa je zgolj na videz pripadla vloga umetniškega vodje oziroma dramaturga. /.../ Nobenega dvoma ne more biti, da ni šlo vseskozi za vodoravno pot, da so vzponom sledili padci, da je bilo vijuganje stalnica, ki so jo določale takšne ali drugačne razmere.« (Grafenauer, Niko: Kraški pomol v slovenskem pesništvu za otroke, v: Košuta, Miroslav: *Križada. Izbrane pesmi za otroke*, str. 112–113.)

V ta gledališki del, ko se že tako trudimo Košutovo udejstvovanje strpati v nekakšno področje, moramo prišteti tudi pisanje dram. Med njimi naj omenim *Viteza na obisku*, še posebej pa *Štiri fante muzikante*, nastale po Grimmovih *Bremenskih godcih*. Predstave so doživele odrske upodobitve, *Štirje fantje muzikantje* pa so imeli izjemen uspeh tudi kot radijska igra.

Nobenega dvoma ne more biti, da jedro ustvarjanja in srž Košutove biti predstavlja pesništvo. Če si dovolim

popreproščeno razlikovanje, je njegova poezija, namenjena odraslim, pogosto temačna in trpka, njegove pesmi za otroke pa polne igrivosti, humorja in prežetosti z mediteransko vedrino, ki ga je usodno zaznamovala.

Miroslav Košuta se je namreč rodil 11. marca 1936 v Križu pri Trstu, v kraju, za katerega pravi, da je imel »dva obraza. Bil je kakor nebo z luno in soncem. Z enim obrazom je gledal proti gmajnam, dolinam, planoti, za katero so se bleščale ostre gore, z drugim, svetlejšim, pa je zazrt v morje in čez njegovo sinjino v svet, v skrivnost.« (Košuta, Miroslav: *Kriško kraške*) Na eni strani torej zaprtost z griči, na drugi pa razprostranjenost morje, vse pa med seboj prepojeno, kakor v pesmi *Okna moje hiše*:

Združena tri okna
v sliko pretresljivo
shranim za spomin:
jadro plove v njivo
v gmajni žitno klasje,
a samotni brin
sredi morja rase.

V Ljubljani, kamor ga je pripeljal študij primerjalne književnosti in angleščine, se je zaposlil na radiu, po trinajstih letih pa se je v njem prebudilo tako veliko hrepenenje po morju, da se je vrnil v Trst.

»Težko je govoriti o morju nekomu, ki ga ne pozna, za tiste, ki so ga doživeli in ga doživljajo pa je prav tako težko najti besede. Morje je pač morje. Morje je to vodno prostranstvo, razgrnjeno pred tabo v ravnini, skrivnostno in neulovljivo. Zajameš ga in ga ne moreš zajeti /.../ Običajno je domače in krotko /.../, a naenkrat lahko potemni, postane renčavo in popadljivo /.../ Obenem pa je morje tudi to, kar je tam čez, tam na dnu onstran obzorja, to, kar te vabi z milim glasom siren.« (Košuta, Miroslav: *Kriško kraške*)

Njegovo usodno povezanost z morjem izpričuje tudi psevdonim Miroslav

Morje, pod katerim je začel pisati kot gimnazijec. Verjetno ni naključje, da tudi njegova prva pesniška zbirka nosi naslov *Morje brez obale* (1963). Če še naprej čofotamo, tudi med otroškimi pesmimi, priplavajo take, ki to morje opevajo. Denimo v pesmi *Vabilo* nas pesnik prijazno povabi:

Pojdimo na obalo gledat morje –
kako široko, svetlo je obzorje!

Še posebej ljubka pa je nežna, hipna slika morja z naslovom *Ob morju*:

Videl sem, videl
jadro na morju,
ko je tonilo
v obzorju.

Videl sem, videl
oblaček na nebu:
bil je podoben
galebu.

Ko je beseda že nanese na dvojnost morja in njegovo »renčavo« plat, se moramo dotakniti tudi Trsta, ki v svoji lepoti skriva čeri, ob katere Košuta, kot klen Slovenec, zadeva. Verjetno se tega vse premalo zavedamo in ne cenimo dovolj prizadevanja za ohranjanje vrhunske slovenske besede in kulture. Niko Grafenauer pravi, da je Miroslav Košuta

»še eden zadnjih pesnikov na Tržaškem, ki se tamkajšnjim otrokom oglašja s slovensko besedo. Vendar pa pri tem v svojem besedju, zaznavanju jezika, po duhu in estetski veljavi presega okvir 'zamejstva', saj je slovenski pesnik po pravi meri /.../« (Grafenauer, Niko: *Križada*, v: Košuta, Miroslav: *Križada. Izbrane pesmi za otroke*, str. 115.)

Če v tem duhu pregledamo Košutove izdaje samo pesniških zbirk, namenjenih otrokom, je leta 1975 izšla »drobcena knjižica«, če si spet pomagamo s pesnikovim prijateljem Grafenauerjem, z naslovom *Kje stanuješ, mala miška?*, kot zadnja pa je bila leta 2005 izdana

avtobiografija z naslovom *Kriško kraške*. Med prvim in zadnjim naslovom, torej v obdobju tridesetih let, naštejemo nič manj kot petnajst knjig, ki jih je pesnik posvetil otrokom. Med njimi je za *Zidamo dan* (1987) leta 1988 prejel Kajuhovo nagrado, za pesniško zbirko *Na krasu je krasno* (1988) pa je samo leto dni kasneje prejel še Levstikovo nagrado.

Če bi hoteli Košutovi poeziji, njegovim razigranosti, domišljiji, soncu in hrepene-nju, ki se skrivajo v njej, poiskati skupno ime, bi kaj hitro ugotovili, da je to sila težko. Tako razlaga tudi Igor Saksida: »/.../ pesmi tržaškega ustvarjalca /.../ so take, da jim je težko pripisati eno samo oznako. Res je: so igrive in nagajive – a so tudi krhke in lirične. Povezane so z otroštvom sodobnih fantov in deklet – a iz njih zaznamo tudi pesnikovo občute-nje lastnega otroštva in rodne pokrajine. Nič ne bo z eno samo oznako; tudi če bi si kaj nadvse želeli, se nam bo Košutov verz izmuznil /.../« (Saksida, Igor: *Vzne-mirljive podobe sveta. Mladinska poezija Miroslava Košute*, v: Košuta, Miroslav: *Strašnice*, str. 53)

Gotovo v pesništvu Miroslava Košute odsevajo Igo Gruden, Srečko Kosovel in Matej Bor in gotovo ima vsaka nova pesniška zbirka in vsak izbor pesmi, ki so jih med drugimi ilustrirali Marjan Manček, Igor Palčič, Milan Bizovičar, svoj poseben obraz, o katerih se je že veliko pisalo.

Zato se naj v ta zapis zopet vplete intimna nota, brez katere pesmi nenazad-nje ne moremo prebirati. Tako bom v nadaljevanju izpostavila tiste pesmi ali sklope, ki so se me posebej dotaknili in za katere mislim, da nosijo veliko lepote. Je pa spet res, da med seboj, kakor smo že prej povedali, tako prehajajo, da mej med njimi ni mogoče določiti.

Nadvse dragocene so tiste pesmi, v katerih pesnik spregovori o svojem ustvarjanju. V teh pesmih, če si tudi jaz

dovolim nekaj pesniške svobode, se rime bleščijo, pesmi pa se svetlikajo na nebu in kot skrivnostni blesk potujejo v jadrnih. Poezija je namreč dragocena cvetica, najvišja na svetu in najlepša za vse čase. Takšne so pesmi *V glavi drevo*, *Pesmi in Pesnik*:

Pesnik nosi v svoji glavi
polno pesniškega drobiža.
Žvenketa rim in metafor v naravi
se pesnik nikoli ne odkriža.

/.../

Pesnik je drugim ljudem v veselje,
sam pa v stiski išče in bega:
manj zmore kot so njegove želje,
in nazadnje še umre od tega.

Očarljive so tudi tiste pesmi, kakršne so *Majhna pravljica*, *Gradovi v oblakih*, *Vasi na Krasu*, v katerih pesnik z do-mišljijo in hrepenenjem sega »*tja daleč v zamorje*«. (Košuta, Miroslav: *Kriško kraške*)

Pri nas na Krasu
so vasi
velike in majhne.
In take, ki jih ni.

Te so najlepše
in za večne čase.
Te gradi
vsak sam zase.

V te imaginarne pokrajine lahko pri-štejemo še pesmi *Španska vas* in *Za luno*, ki pa že vsebuje veliko mero nagajivosti, in tudi domišljijske izlete, na kakršne se odpravimo s pesmimi *Tri žametne štruce* in s *Sončenje na oblaku*:

Najraje se sončim na krovu
ladje, ko pluje na tuje,
še najraj pa kar na oblaku,
medtem ko dežuje.

Kot je bilo že večkrat zapisano, naj-demo veliko tistih pesmi, ki opevajo pesnikov Kras in morje, ki se v njem prelivata že od otroštva, kar je najbrž

podstat njegovega celotnega ustvarjanja. Te pesmi pa ponekod že spet prehajajo v hrepenenje, kakor recimo v *Dežku na obali*:

Jadra
v daljave hite –
kdo ve,
zakaj?

Ptice
za njimi lete –
kdo ve,
zakaj?

Z njimi
je moje srce –
zakaj?
Kdo ve!

Ob vsem tem najdemo še brez števila porednih pesmi, ki so nastale iz spominov na pesnikove lastne frkolinske dni in so dobivale zaključek z vragolijami njegovih otrok. V njih imamo dedka samo zato, da vidimo, česa vsega ne zna, trmasti fantki pa se spreminjajo v osličke in si namesto lizike oblizujejo kar svoje prstke. Naletimo celo na pesmi, v katerih je porednost še hujša, saj v podobo strica preoblečeni volkovi hrustajo deklicam jamice z lica. In nenazadnje so tu še takšne pesmi, ki se spogledujejo, vzdihujejo in šepetajo na skrivnih krajih, kakor v *Skrivnosti*:

Rekel ti bom nekaj kratkega,
preprostega tako,
da se pove potihoma
in na uho.

Nekaj mrzlo vročega,
da ti v lička seže,
in tako čarobnega,
da te z mano zveže.

Med vsemi ostalimi naj omenim samo še tiste pesmi, v katerih nastopajo živali, ki jih imajo otroci praviloma radi in tako je bilo tudi s pesnikom, ko je bil še otrok.

Toda z njimi ga ne povezuje samo ljubezen, ampak tudi njegov »mili priimek«, kakor se pošali v *Basnih kratke sape* (Košuta, Miroslav: *Basni kratke sape*, str. 36) Pa ne samo to, tudi deklinški priimek njegove soproge nosi ime živali. Tako pravi v *Epilogu*:

Košuta: – Pišem basni,
a kratke in igrive.

Kopun: – So nauki jasni?
Vsebine zanimive?

– Ne vem, ker sredi rim
po nekajkrat zaspi.

V veselju nad besednimi igrami in lahkotnimi podobami, nad skrivnostnim svetom poezije in v neznanih pokrajinah otroške duše naj s pesmijo *Morda tudi žabice* zaključim pričujoči zapis.

In je vsem tako lepo
kakor nama,
kadar sva sama
in mi lahko
razkrivaš svoj svet
od opic do raket?

Andreja Babšek